

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

Суворова Анастасія Олексіївна, здобувач вищої освіти 4-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ.

Науковий керівник: доцент кафедри досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент **Литвинчук Олександр Іванович**.

Соціально-економічні перетворення, які відбуваються в Україні, характеризуються як позитивними, так і негативними наслідками. Серед останніх серйозне занепокоєння викликає повальне зростання злочинності, вдосконалення її форм та структури. Особливо негативним фактором є зростання кримінальної активності неповнолітніх, чинник якої – безпритульність або бездоглядність дітей. Найбільшу криміногенну небезпеку становить формування у сучасних підлітків потреби в алкоголі, що спонукає до пошуків будь-яких шляхів добування коштів для його купівлі, приводить до зняття соціального контролю, імпульсивної, неконтрольованої свідомістю поведінки.

Підготовка і проведення допиту неповнолітніх зумовлені віковими особливостями допитуваної особи. Знання цих особливостей має велике значення для обрання прийомів встановлення психологічного контакту, вибору режиму проведення допиту, здійснення впливу на неповнолітнього, оцінки його показань.

Щодо місця проведення допиту доречно вказати, що ефективним буде проведення слідчої (розшукової) дії за місцем проживання неповнолітнього чи в школі. Обстановку, подібну до тієї, яка вдома, у школі, можна створити і в іншому місці.

Крім того, слід мати на увазі, що допит неповнолітнього підозрюваного (підлітка) може мати певні особливості, а саме легкість, з якою підліток визнає свою провину, що нерідко негативно впливає на якість подальшого збирання доказів слідчим та об'єктивне проведення досудового розслідування. Слід також враховувати такі обставини, як самообмова неповнолітнього з метою удавання хибного поняття «злочинної романтики», схильності підлітків до фантазування, взяття чужої провини «на себе». Тому показання такої особи повинні перевірятися за двома критеріями: їх повнота та достовірність.

Допит неповнолітнього включає в себе тактичні та психологічні особливості. Тактичні прийоми є формою реалізації психологічного впливу.

У тактичному прийомі зміст психологічного впливу полягає в наступному: 1) тактичний прийом є носієм психологічного впливу; такі прийоми є реалізацією методів впливу; 2) психологічні методи впливу не можуть бути застосовані поза тактичними прийомами. У процесі спілкування тактичні прийоми як носії психологічного впливу переслідують певну мету, а саме: 1) діагностику психічних станів осіб, які потрапили у сферу кримінального судочинства; 2) активізацію їхніх дій; 3) зміну поведінки і позиції зазначених осіб; 4) одержання необхідної інформації; 5) виховання і перевиховання.

До психологічних особливостей можна віднести особливості налагодження психологічного контакту та безпосередньо особливості правомірного психологічного впливу.

Допит неповнолітнього є психологічно непростим, це зумовлено складністю налагодження психологічного контакту через нестійкість і несформованість психіки неповнолітнього. При виборі методу психологічного впливу слідчому необхідно отримати і проаналізувати об'єктивну характеристику неповнолітнього, причини девіантної поведінки у випадку правопорушення.

Серед методів психологічного впливу можна виділити переконання, наслідування, маніпуляцію, навіювання та зараження.

Переконання є складним, але дієвим методом, який є способом словесного впливу та включає в себе систему доведень, побудованих на законах логіки. Переконання ґрунтується на усвідомленому прийнятті людиною висловлюваних слідчим ідей, на їх аналізі й оцінці.

Переконання при допиті неповнолітнього має свої особливості. Специфічними тактичними прийомами, що можуть застосовуватися при допитах неповнолітніх з метою переконання, є роз'яснення важливості повідомлення правдивих показань; демонстрація поінформованості про обставини життя допитуваного, його потреби, інтереси; роз'яснення неправильно прийнятої позиції. Техніка переконуючого впливу реалізується через постановку голосу, погляду, рухів, міміки, які підсилюють вплив слова.

Наслідування може застосовуватися лише для спонукання неповнолітнього говорити правду. Інакше цей метод називають методом прикладу, здавалося б, метод прикладу належить до чисто педагогічних способів впливу на інших людей, але в його основі лежить психологічний феномен – наслідування.

Навіювання – це цілеспрямований, неаргументований вплив однієї людини на іншу. При навіюванні відбувається некритичне сприйняття інформації, чужого погляду чи позиції, прийняття її як своєї власної. Навіювання як метод психологічного впливу на особистість розраховане на придушення волі людини, підпорядкування її вимогам особи, що здійснює навіювання. Ефекти навіювання підвищуються, якщо враховувати наступні фактори: вік людини, наприклад, неповнолітні більшою мірою піддаються навіюванню, ніж дорослі; психічний і фізичний стан правопорушника. Практика показує, що люди втомлені більшою мірою піддаються навіюванню, ніж люди з хорошим самопочуттям; у численних дослідженнях соціальних психологів виявлено, що вирішальною умовою ефективності навіювання є авторитет тієї особи, котра намагається нав'язати щось іншій.

Зараження є особливим способом психологічного впливу, який здійснюється не через свідомість та інтелект, а через емоційну сферу. Під час психічного зараження передається емоційний стан від однієї особи до іншої на несвідомому рівні. Сфера свідомості за таких умов різко звужується, майже зникає критичність до подій, інформації, що надходить з різних джерел.

Підсумовуючи викладене вище, зрозумілим є те, що під психологічним впливом, що застосовує слідчий на неповнолітнього допитуваного в ході досудового слідства, варто розуміти застосування спрямованих дій на психіку людини, усвідомленого або неусвідомленого характеру, що являє собою сукупність допустимих методів, які застосовуються в процесі передачі, опрацювання та використання доказової інформації, викликаючи відповідну реакцію допитуваного. Це дозволяє контролювати слідчим хід його думок та ставлення до певних фактів для зміни його поведінки в напрямі одержання правдивої і повної інформації.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституція України: на 5-й сесії Верховної Ради України від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року N 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 25-26, ст.131
4. Зелені кімнати: психологічні особливості організації роботи з дітьми / Н.П. Бочкор, О.М.Цільмак, О.В. Швед та ін. – К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2012. – 112 с.

5. Коваленко Є.Г., Маляренко В.Т. Кримінальний процес України: [підруч.] / Є. Г. Коваленко, В. Т. Маляренко. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 688 с.
6. Криміналістика: підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Чорноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін. – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 544 с.
7. Криміналістика: підручник / кол. авт.: В. М. Глібко, А. Л. Дудніков, В.А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2001. – 684 с.